

GABRIELA WILK <https://orcid.org/0000-0001-9112-5674>

Uniwersytet Śląski w Katowicach

UWAGI O PRZEKŁADZIE POLSKIEGO KODEKSU PRACY NA JĘZYK ROSYJSKI

COMMENTS ON THE TRANSLATION OF THE POLISH LABOUR CODE INTO RUSSIAN

The article is devoted to the analysis of errors that appeared in the translation of the Polish Labour Code into Russian, published by Wolters Kluwer in 2019. The translation of selected legal provisions from the printed version was compared with their translation, published in the LEX Legal Information System. Particular attention is paid to errors resulting from insufficient knowledge of how normative acts should be translated and a lack of knowledge of the law. It is emphasized that the principle of consistent use of a particular term within the entire legal text is important. Also, terms from different legal systems should not be used. According to the results of the analysis, it can be concluded that the electronic version of the translation is of higher quality than the printed one.

Keywords: legal language, labour code, specialized translation, translation errors

Praca jest nieodłączną częścią życia człowieka, „wyróżnia go wśród reszty stworzeń, których działalności związanej z utrzymaniem życia nie można nazywać pracą – tylko człowiek jest do niej zdolny i tylko człowiek ją wykonuje, wypełniając równocześnie pracą swoje bytowanie na ziemi”¹. W zależności od przyjętego kryterium i dyscypliny naukowej pojęcie pracy bywa różnie definiowane. Może być ona traktowana jako działalność zarobkowa umożliwiająca zaspokojenie potrzeb człowieka. Większość osób w wieku produkcyjnym występuje więc w roli podmiotów prawa pracy – pracowników bądź pracodawców. Prawo pracy pełni funkcję ochronną, strzegąc interesów stron stosunku pracy, organizacyjną, polegającą na zapewnieniu prawidłowego przebiegu procesu pracy, rozdzielczą (redystrybucyjną), związaną z podziałem środków finansowych i dóbr materialnych, oraz

¹ Jan Paweł II, *Encyklika o pracy ludzkiej „Laborem exercens”*, TUM, Wrocław 1995, s. 4.

ireniczną (polubowną), która ma na celu zapobieganie konfliktom społecznym w środowisku pracy i polubowne rozwiązywanie sporów². W ostatnich latach systematycznie rośnie liczba obcokrajowców zatrudnianych w Polsce. W związku z tym, jak zauważa Albert Guziak,

[...] czynni bądź przyszli tłumacze, specjalizujący się w tłumaczeniach prawno-prawniczych są lub będą na co dzień konfrontowani w swej pracy z mnogością tekstów, w których występuje aparat pojęciowy prawa pracy — jako jednej ze szczególnych gałęzi prawa prywatnego³.

Wśród źródeł prawa ważne miejsce zajmują kodeksy (łac. „codex” ‘księga, zbiór prawa’). Szczególną uwagę poświęcają im nie tylko prawnicy, lecz także tłumacze, dla których jako teksty paralelne (równoległe) stanowią one niezastąpione źródło wiedzy terminologicznej oraz wzorzec stylistyczny. Wybrane kodeksy są tłumaczone na języki obce. Jeśli podstawową funkcją kodeksów jest funkcja normatywna, gdyż są one „wydawane przez kompetentne organy prawodawcze, mocą których ustanawiane jest prawo”⁴, to ich tłumaczenie pełni głównie funkcję informacyjną i jest sporządzane dla odbiorców z innego systemu prawnego⁵. Ma ono na celu przybliżenie im obcego porządku prawnego, by mogli się w nim poruszać bez naruszenia norm prawnych. Wysokiej jakości przekłady kodeksów, ustanawiając uzus translacyjny, mogą również służyć jako narzędzie pracy tłumacza oraz pomoc dydaktyczna.

W związku ze swobodnym przepływem osób w Polsce w celach zarobkowych wzrasta zapotrzebowanie na tłumaczenia kodeksu pracy, czyli wielokrotnie nowelizowanej Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Już w 1979 r. kodeks pracy został przetłumaczony na język angielski i opublikowany przez Wydawnictwo Prawnicze⁶. Po przemianach politycznych i gospodarczych w kraju, w 1992 r., Polskie Towarzystwo Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych jako pierwsze

² K. W. Baran (red.), *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 48–55.

³ A. Guziak, *Zarys specyfiki niemieckiego prawa pracy w odniesieniu do prawa polskiego*, „Lingua Legis” 2020, nr 28, s. 57–58.

⁴ J. Jabłońska-Bonca, *Wstęp do nauk prawnych*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars boni et aequi, Poznań 1994, s. 57.

⁵ Por. R. Kołodziej, *Polski kodeks pracy w przekładach na język niemiecki — terminologia i strategie translatorskie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 75.

⁶ *The Labour Code of the Polish People's Republic*, przeł. K. Kościńska, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1979.

przygotowało angielski przekład kodeksu pracy⁷. Następnie pojawiło się jego niemieckie tłumaczenie wydane przez Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr⁸. Nakładem Wydawnictwa C.H. Beck, w serii tłumaczeń tekstów ustaw, jak dotąd ukazały się przekłady kodeksu pracy na język niemiecki⁹, angielski¹⁰ i francuski¹¹. Tłumaczenie na język niemiecki, angielski¹² oraz rosyjski opublikowało także Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska specjalizujące się, podobnie jak C.H. Beck, w publikacjach z zakresu prawa, ekonomii oraz literatury akademickiej. Rosyjski przekład kodeksu pracy, odzwierciedlający brzmienie ustawy według stanu prawnego na 25 listopada 2018 r., ukazał się drukiem w 2019 r.¹³. Został również udostępniony ze znacznymi modyfikacjami na płaszczyźnie terminologicznej w porównaniu z wydaniem drukowanym i po korekcie redakcyjnej w Systemie Informacji Prawnej LEX obsługiwany przez Wolters Kluwer. Obie rosyjskie wersje językowe przygotowało Centrum Tłumaczeń i Obsługi Konferencji LIDEX. Warto zauważyć, że kodeks pracy jest jednym z kilku aktów normatywnych, które zostały wydane wraz z tłumaczeniem na język rosyjski (pozostałe to np. *Kodeks spółek handlowych*¹⁴ i *Ustawa o podatku od towarów i usług*¹⁵).

⁷ D. Kierzkowska (red.), *The Polish labour code*, przeł. H. Husak, M. Gizmajer, Polish Society of Economic, Legal and Court Translators – TEPIS, Warszawa 1992. Tłumaczenie to miało do tej pory sześć wydań.

⁸ *Kodeks pracy = Arbeitsgesetzbuch*, przeł. B. Józwik, L. Wołk-Karaczewska, ODDK, Gdańsk 2004.

⁹ *Arbeitsgesetzbuch: zweisprachige Textausgabe = Kodeks pracy: tekst dwujęzyczny*, przeł. T. Major, J. Bzdok, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019. Niemiecki przekład doczekał się pięciu wydań. Publikacja jest również dostępna w Systemie Informacji Prawnej LEGALIS, sip.legalis.pl.

¹⁰ *The labour code = Kodeks pracy*, przeł. A. Jamróży, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019 (wyd. 6). Publikacja jest również dostępna w Systemie Informacji Prawnej LEGALIS, sip.legalis.pl.

¹¹ *Code du travail = Kodeks pracy*, przeł. M. Zinserling, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012 (wyd. 1).

¹² Niemiecki i angielski przekład jest dostępny w Systemie Informacji Prawnej LEX, sip.lex.pl.

¹³ *Трудовой кодекс с постановлениями = Kodeks pracy z rozporządzeniami*, przeł. Centrum Tłumaczeń i Obsługi Konferencji LIDEX, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.

¹⁴ *Кодекс хозяйственных товариществ и обществ: двуязычное издание = Kodeks spółek handlowych: wydanie dwujęzyczne*, przeł. D. Kędziński, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010.

¹⁵ *Закон о налоге на товары и услуги: двуязычное издание = Ustawa o podatku od towarów i usług: wydanie dwujęzyczne*, przeł. D. Kędziński, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011.

Jak twierdzi Krzysztof Hejwowski, „tłumaczenie jest między innymi sztuką dokonywania wyboru”¹⁶. Celem niniejszego artykułu jest ocena trafności wyborów autora przekładów kodeksu pracy na język rosyjski (wydania drukowanego i opublikowanego w systemie LEX¹⁷). Na wybranych przykładach zostaną omówione błędy tłumaczeniowe. Postaram się wyjawić przyczynę niepowodzeń translatorских oraz źródła trudności, z którymi często borykają się tłumacze tekstów prawnych. Zdaniem Hejwowskiego „kwestia błędów tłumaczeniowych — a raczej ich unikania — jest ważnym elementem kształcenia tłumaczy”¹⁸.

Według cytowanego przekładoznawcy błędy tłumaczeniowe można podzielić na dwie zasadnicze grupy. Pierwszą z nich tworzą błędy interpretacji, których przyczyn można upatrywać w niedostatecznej znajomości języka i kultury wyjściowej, braku odpowiedniej wiedzy ogólnej lub specjalistycznej. Do tego typu błędów można zaliczyć m.in. błędy wynikające z niewłaściwego zastosowania „ekwiwalentów słownikowych” albo „rozpowszechnionych”, użycie fałszywych przyrównań tłumacza, pomylenie dwóch wyrazów (zwrotów) języka wyjściowego, kalki, mylną interpretację znaczenia jednostki leksykalnej języka wyjściowego, złe odczytanie jego struktury czy też nierozpoznanie elementu kultury wyjściowej¹⁹. Drugą grupę błędów tłumaczeniowych Hejwowski nazywa błędami realizacji, które pojawiają się wskutek niewystarczająco wykształconej kompetencji językowej lub tłumaczeniowej. Wśród błędów realizacji można wymienić: wybór niewłaściwego ekwiwalentu, nieuzasadnione udomowienie lub egzotyzację, „niedotłumaczenie”, „nadłumaczenie”, „poprawianie oryginału”, brak konsekwencji w stosowaniu technik tłumaczeniowych oraz łamanie uznanych konwencji tłumaczeniowych²⁰.

Inną klasyfikację błędów popełnianych przez tłumaczy proponują Alicja Pisarska i Teresa Tomaszek²¹. Błędy w tłumaczeniu dzielią one na błędy tłumaczeniowe wynikające z zastosowania złej metody tłumaczeniowej i językowe. Podobny podział wprowadza Roman Le-

¹⁶ K. Hejwowski, *Iluzja przekładu. Przekładoznawstwo w ujęciu konstruktywnym*, Stowarzyszenie Inicjatyw Wydawniczych—Śląsk Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2015, s. 320–321.

¹⁷ Na potrzeby niniejszego artykułu wydanie to będzie określane jako elektroniczne.

¹⁸ K. Hejwowski, *Iluzja...*, s. 293.

¹⁹ Tamże, s. 295–308.

²⁰ Tamże, s. 309–324.

²¹ A. Pisarska, T. Tomaszek, *Współczesne tendencje przekładoznawcze*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1998, s. 158–168.

wicki. Pod pojęciem „błędy tłumaczeniowe” rozumie on „wprowadzenie do przekładu wyrażen pod jakimś względem sprzecznych z zasadą ekwiwalencji wobec oryginału lub sprzecznych z wiedzą uprzednią odbiorców przekładu”, istoty błędów językowych szuka natomiast w „nadaniu przekładowi cech językowych, utrudniających jego funkcjonowanie”²².

Chociaż przytoczone klasyfikacje błędów nie zostały przygotowane z myślą o tłumaczeniu tekstów specjalistycznych (Hejwowski poszczególne typy błędów ilustruje przykładami z literatury), niemniej mogą zostać wykorzystane przy omawianiu błędów w przekładzie tekstów prawnych.

Wydanie drukowane tłumaczenia polskiego kodeksu pracy na język rosyjski zawiera liczne błędy. W niniejszym artykule skupię się na prezentacji tych, które wynikają z niedostatecznej wiedzy o tym, jak należy tłumaczyć akty normatywne, oraz z braku wiedzy z zakresu prawa. Przekład omawianych przepisów prawnych z wersji drukowanej zostanie porównany z ich tłumaczeniem w wersji elektronicznej.

Jedna z najważniejszych *Zasad techniki prawodawczej* mówi o tym, że „do oznaczenia jednakowych pojęć używa się jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami”²³. To zalecenie było znane prawodawcom już w oświeceniu, traktowanym przez historyków jako wiek kodyfikacji. W XIX wieku wybitny prawnik Walenty Dutkiewicz podkreślał, że „różne nazwy jednej w gruncie rzeczy muszą wzniesić wątpliwość, której szczególnie w prawie unikać należy”²⁴. Podobnie jak legislatorzy, tak i tłumacze są zobowiązani do przestrzegania zasady stosowania jednolitej terminologii w obrębie całego tekstu prawnego. Hans Peter Krings ten obowiązek wyraża w formie maksymy stałości terminologicznej (używaj konsekwentnie tego samego określenia tej samej rzeczy!)²⁵.

²² R. Lewicki, *Zagadnienia lingwistyki przekładu*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2017, s. 306–307.

²³ *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”*, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160000283/O/D20160283.pdf> (14.04.2022). Ta sama zasada obowiązuje w rosyjskim prawodawstwie. Zob. В.И. Червонюк (red.), *Элементарные начала общей теории права*, Издательство КолосС, Москва 2003, https://elementary_law.academic.ru/114/Единство_юридической_терминологии (14.04.2022).

²⁴ I. Szczepankowska, *Studia nad polszczyzną epoki stanisławowskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2004, s. 11, 12, 27.

²⁵ B.Z. Kielar, *Zarys translatoryki*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej, Warszawa 2013, s. 40.

UWAGI O PRZEKŁADZIE...

W wydaniu drukowanym przekładu kodeksu pracy na język rosyjski wielokrotnie mamy do czynienia z brakiem konsekwencji dotyczącej podjętych wyborów tłumaczeniowych. Termin „urlop macierzyński” został przetłumaczony jako „декретный отпуск” i „отпуск по беременности и родам”, co potwierdzają np. artykuły 163 i 180 k.p.

Art. 163. § 3. На wniosek pracownicy udziela się jej urlopu bezpośrednio по urlopie macierzyńskim; dotyczy to także pracownika — ojca wychowującego dziecko, który korzysta z urlopu macierzyńskiego (s. 242).

Ст. 163. § 3. По просьбе работницы ей предоставляется отпуск непосредственно после декретного отпуска; это касается также работника — отца, воспитывающего ребенка, который пользуется декретным отпуском (s. 243).

Art. 180. § 1. Pracownicy przysługuje urlop macierzyński w wymiarze: 20 tygodni — w przypadku urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie [...] 37 tygodni — w przypadku urodzenia pięciorga i więcej dzieci przy jednym porodzie.

§ 2. Przed przewidywaną datą porodu pracownica może wykorzystać nie więcej niż 6 tygodni urlopu macierzyńskiego (s. 260, 262).

Ст. 180. § 1. Работнице полагается отпуск по беременности и родам продолжительностью:

20 недель — в случае рождения одного ребенка в одних родах [...]

37 недель — в случае рождения пятерых и более детей в одних родах.

§ 2. Перед предполагаемой датой родов работница может использовать не более 6 недель отпуска по беременности и родам (s. 261, 263).

Termin „декретный отпуск” nie jest terminem prawnym, ponieważ nie pojawia się w ogóle w rosyjskim kodeksie pracy. W cytowanym artykule zamiast stylu języka prawnego użyto stylu potocznego²⁶. Nieadekwatność stylistyczna w tłumaczeniu nie prowadzi jednak do zmiany treści przepisów. Ten rodzaj urlopu został wprowadzony w Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republice Radzieckiej w 1917 r. dekretem „О страховании на случай болезни”²⁷. W tym samym roku

²⁶ Por. definicję słownikową: „декретный отпуск” — ‘в России употребляемое иногда в быту название отпуска по беременности и родам’. А. Я. Сухарев, В. Е. Крутских, А. Я. Сухарева, *Большой юридический словарь*, Инфра-М., Москва 2003, <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/14259> (14.04.2022).

²⁷ W dekrete tym nie pojawia się jednak żadne specjalistyczne określenie na urlop macierzyński. Por. „Денежное пособие по случаю родов устанавливается в размере полного заработка участницы кассы. Пособие это выдается в течение восьми недель до родов и восьми недель после родов. В течение этого времени работодателю

wydany był również dekret „О пособии по беременности и родам”. Urlop zaczęto nazywać za pomocą przymiotnika „декретный” lub po prostu „декрет” od nazwy aktu normatywnego „декрет” ustanawiającego tę instytucję prawną. O prawidłowości użycia ekwiwalentu „отпуск по беременности и родам” dla terminu „urlop macierzyński” świadczy fakt, że pokrywa on się z terminem z rosyjskiego tekstu paralelnego. Zgodnie art. 255 k.p. FR zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy przysługuje kobiecie w ostatnim okresie ciąży (70 lub 84 dni) i po porodzie (70, 86 lub 110 dni). Wymiar urlopu jest uzależniony od tego, jak przebiegał poród i czy była to ciąża wielopłodowa. W Polsce również „przesłanką nabycia prawa do urlopu macierzyńskiego jest odpowiednie zaawansowanie ciąży. [...] Skorzystanie z części urlopu macierzyńskiego przed porodem nie jest obowiązkiem pracownicy, lecz jej prawem”²⁸. Podobnie rzecz ma się z wymiarem urlopu, który jest zróżnicowany i zależy od liczby dzieci, które urodziły się przy jednym porodzie. Pojęcia „urlop macierzyński” i „отпуск по беременности и родам” pełnią tę samą funkcję w polskiej i rosyjskiej rzeczywistości prawnej, różnią się jednak zakresem. Można je zatem traktować jako ekwiwalenty funkcjonalne. Różnice dotyczą nie tylko wymiaru urlopu, lecz także prawa do niego przysługującego pracownikowi-ojcu wychowującemu dziecko.

Tłumacz wydania elektronicznego przestrzega charakterystycznej dla tłumaczenia specjalistycznego zasady unikania synonimii dla tego samego pojęcia. Uznaje on termin „urlop macierzyński” za bezekwiwalentowy i używa kalki językowej „материнский отпуск” (zarazem będącej ekwiwalentem neologicznym). Por.:

Ст. 163. § 3. По заявлению работницы ей предоставляется отпуск непосредственно после материнского отпуска (по беременности и родам); это касается также работника — отца, воспитывающего ребенка, который пользуется материнским отпуском (LEX).

Ст. 180. § 1. Работнице полагается материнский отпуск продолжительностью:

20 недель — в случае рождения одного ребенка в одних родах [...]

37 недель — в случае рождения пятерых и более детей в одних родах.

§ 2. Перед предполагаемой датой родов работница может использовать не более 6 недель материнского отпуска (LEX).

запрещается допускать женщин к работе”. <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/17-12-22.htm> (14.04.2022).

²⁸ M. Gersdorf, K. Rączka, E. Maniewska, M. Raczkowski, *Prawo pracy. Pytania i odpowiedzi*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 499–500.

Należy podkreślić, że „poszukiwanie ekwiwalentu zmusza do postawienia pytania dotyczącego linii demarkacyjnej, którą należy wytyczyć między tym, co jest dopuszczalne funkcjonalnie”²⁹. Znalezienie odpowiedzi na to pytanie bywa trudne, gdyż granica między ekwiwalentami funkcjonalnymi a terminami bezekwiwalentowymi jest płynna. Tłumacz ma więc do wyboru strategię tłumaczenia językowego (ekwiwalencji denotacyjnej ukierunkowanej na język źródłowy) lub kulturowego (ekwiwalencji konotacyjnej zorientowanej na język docelowy). Jak zauważa Joanna Krzywda,

dominująca strategia tłumaczenia kulturowego może [...] mylnie sugerować podobieństwo instytucji prawnych z dwóch różnych systemów. Zbytne przywiązanie tłumacza do strategii językowej może doprowadzić do stworzenia w języku docelowym tekstu, który będzie naszpikowany niezrozumiałymi terminami [...]. Zalecaną w literaturze strategią w tłumaczeniu terminologii prawniczej jest co prawda strategia tłumaczenia źródłopodobnego, wydaje się jednak, że powinna to być strategia „złotego środka”, oscylująca gdzieś między obydwiema metodami³⁰.

W przytoczonym przepisie prawnym ekwiwalentowi dosłownemu towarzyszy w nawiasie termin w języku docelowym „по беременности и родам” (w całym przekładzie podobnych przypadków jest jeszcze 12), co świadczy o tym, że równocześnie zastosowano strategię tłumaczenia językowego i kulturowego.

Z kolejną niespójnością w tekście przekładu wydanego drukiem mamy do czynienia w przypadku tłumaczenia terminu „wstępne badania lekarskie” czasami jako „вступительный медицинский осмотр”, a czasami jako „предварительный медицинский осмотр”. Por. fragmenty artykułów 201 i 229 k.p.:

Art. 201. § 1. Młodociany podlega wstępnym badaniom lekarskim przed przyjęciem do pracy oraz badaniom okresowym i kontrolnym w czasie zatrudnienia (s. 308).

Ст. 201. § 1. Несовершеннолетний должен пройти вступительный медицинский осмотр перед приемом на работу, а также периодические и контрольные осмотры во время работы (s. 309).

²⁹ J. Piękos, *Podstawy juryslingwistyki. Język w prawie — prawo w języku*, Oficyna Wydawnicza Muza SA, Warszawa 1999, s. 180.

³⁰ J. Krzywda, *Terminologia języka prawnego i strategie translatorskie w przekładach kodeksu spółek handlowych na język niemiecki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 67–68.

Art. 229. § 1. Wstępным badaniom lekarsким, z zastrzeżeniem § 1¹, подлежат:

1) osoby przyjmowane do pracy [...] (s. 342).

Ст. 229. § 1. Предварительный медицинский осмотр, с сохранением действия § 1¹, проходят:

1) лица, принимаемые на работу [...] (s. 343).

Może się wydawać, że mamy to o czynienia z dowolnością w wyborze rosyjskiego terminu. Tymczasem pierwszy wariant jest niepoprawny. W zależności od tego, w skład jakiego terminu wchodzi przymiotnik „wstępny”, różnie tłumaczy się go na język rosyjski. Przykładowo „część wstępna wyroku” to „вводная часть приговора (w postępowaniu karnym) / решения суда (w postępowaniu cywilnym)”, „wstępna zgoda” — „предварительное согласие”, „egzamin wstępny” — „вступительный экзамен”. Ustawodawca rosyjski stosuje w kodeksie pracy termin „предварительный медицинский осмотр” (art. 69 i 220 k.p. FR). Takie tłumaczenie znajdujemy także w słownikach³¹. Dlatego jedynym odpowiednikiem dla terminu „wstępne badania lekarskie” jest „предварительный медицинский осмотр”.

W wersji elektronicznej tłumaczenia błąd ten nie występuje. Por.:

Ст. 201. § 1. Несовершеннолетний должен пройти предварительный медицинский осмотр перед приемом на работу, а также периодические и контрольные осмотры во время работы (LEX).

Ст. 229. § 1. Предварительный медицинский осмотр, с учетом § 1¹, обязаны проходить:

1) лица, принимаемые на работу [...] (LEX).

Tłumacz powinien konsekwentnie używać nie tylko tego samego terminu w całym tekście prawnym, lecz także terminów jednego systemu prawnego³². Jest to szczególnie ważne, gdy jeden język obowiązuje dla więcej niż jednego systemu prawnego. W języku angielskim redagowane są teksty prawne w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych, Australii i Nowej Zelandii, w języku niemieckim — w Niemczech, Austrii, Szwajcarii i Liechtensteinie³³. Z kolei w języku rosyj-

³¹ Zob. M. Kuratczyk, *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski / rosyjsko-polski*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 380; T. Zobek, *Словарь юридической терминологии*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 100.

³² R. Kołodziej, *Polski kodeks pracy...*, s. 153–154.

³³ Tamże, s. 70.

skim sporządzane są akty normatywne w Rosji, a także na Białorusi³⁴. Naruszenie zasady konsekwentnego stosowania terminologii tego samego systemu prawnego ilustruje tłumaczenie art. 152 k.p. w wydaniu drukowanym:

Art. 152. § 1. Pracownikowi przysługuje prawo do corocznego, nieprzerwanego, płatnego urlopu wypoczynkowego, zwanego dalej „urlopem” (s. 232).

Ст. 152. § 1. Работник имеет право на ежегодный, непрерывный оплачиваемый трудовой отпуск, далее именуемый „отпуском” (s. 233).

Termin „трудоуовой отпуск” nie funkcjonuje w rosyjskim prawie pracy. Jego pojawienie w tekście docelowym powoduje więc pewien zamęt terminologiczny. Jest to termin białoruskiego systemu prawnego, co potwierdza art. 150 kodeksu pracy obowiązującego na Białorusi: „Работникам предоставляются следующие виды отпусков: 1) трудовые отпусков: основной отпуск; дополнительные отпусков; 2) социальные отпусков [...]”³⁵.

W wydaniu elektronicznym art. 152 k.p. został przełożony w następujący sposób:

Ст. 152. § 1. Работник имеет право на ежегодный непрерывный оплачиваемый отпуск, далее именуемый „отпуском” (LEX).

Jak widać, w tłumaczeniu opuszczono wyraz „wypoczynkowy”. Takie rozwiązanie może budzić wątpliwości. Rosyjskie prawo pracy „ежегодные оплачиваемые отпусков” dzieli na „ежегодный основной оплачиваемый отпуск” i „ежегодный дополнительный оплачиваемый отпуск”, który przysługuje pracownikom w większym wymiarze pod warunkiem wykonywania pracy w warunkach szkodliwych i/lub niebezpiecznych oraz w innych przypadkach przewidzianych w kodeksie i ustawach federalnych. Najbardziej trafnym odpowiednikiem dla omawianego terminu „urlop wypoczynkowy” byłby „основной отпуск”.

Kolejna ważna *Zasada techniki prawodawczej* brzmi: „Przepisy ustawy redaguje się tak, aby dokładnie i w sposób zrozumiały dla

³⁴ Od 1999 r. powszechnie obowiązującą wersją kodeksu pracy na terenie Białorusi jest wersja rosyjskojęzyczna. W ramach projektu Narodowego Centrum Informacji Prawnej Republiki Białoruś na język białoruski kodeks pracy został przetłumaczony w 2020 r., ale nie został opublikowany.

³⁵ *Трудовой кодекс Республики Беларусь*, <https://etalonline.by/document/?regnum=-hk9900296> (14.04.2022).

adresatów zawartych w nich norm wyrażały intencje prawodawcy³⁶. Tłumacz tekstów prawnych powinien zatem dążyć do zapewnienia maksymalnej precyzji znaczenia terminów. Z zastosowaniem nieuzasadnionego hiperonimu mamy do czynienia w przekładzie art. 303 k.p.:

Art. 303. § 1. Rada Ministrów określi w drodze rozporządzenia zakres stosowania przepisów prawa pracy do osób wykonujących pracę nakładczą, ze zmianami wynikającymi z odmiennych warunków wykonywania tej pracy (s. 448).

Ст. 303. § 1. Совет министров своим постановлением определит область применения положений трудового законодательства для лиц, выполняющих дополнительную работу, с изменениями, обусловленными отличными условиями выполнения этой работы (s. 449).

Użyty w tłumaczeniu termin „дополнительная работа” bardziej wywołuje skojarzenia z pracą niemającą stałego charakteru, dorywczą czy sezonową niż nakładczą, potocznie zwaną chałupnictwem. Praca nakładcza wykonywana jest w domu, w dowolnych godzinach. Może więc być traktowana jako dodatkowe zajęcie, ale niekoniecznie. Polskiemu terminowi „praca nakładcza” odpowiada rosyjski „надомная работа”, co zostało wykorzystane w wersji elektronicznej tłumaczenia kodeksu pracy. Por.:

Ст. 303. § 1. Совет министров путем принятия постановления определит объем применения положений трудового законодательства в отношении лиц, выполняющих надомную работу, с изменениями, обусловленными особыми условиями выполнения этой работы (LEX).

Kolejny błąd tłumaczeniowy wynika z niewystarczającej wiedzy prawniczej. Tłumacz pomylił ze sobą dwa terminy „правоспособность” i „дееспособность”:

Art. 22. § 3. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego nawiązać stosunek pracy oraz dokonywać czynności prawnych, które dotyczą tego stosunku [...] (s. 36).

Ст. 22. § 3. Лицо с ограниченной правоспособностью может, без согласия законного представителя, вступать в трудовые отношения, а также осуществлять правовые действия, связанные с такими отношениями [...] (s. 37).

Zarówno polskie prawo, jak i rosyjskie rozróżnia zdolność prawną (ros. „правоспособность”) i zdolność do czynności prawnych (ros.

³⁶ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów...

„дееспособность”). Zdolność prawną człowiek nabywa z chwilą urodzenia, czyli staje się podmiotem praw i obowiązków. Zdolność do czynności prawnych co do zasady mają osoby pełnoletnie i we własnym imieniu mogą nabywać prawa i zaciągać zobowiązania (np. mogą zawierać umowy, rozporządzać swoim majątkiem). W Polsce „ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście, oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo” (art. 15 k.c.). W Rosji uzyskuje się ją w momencie ukończenia czternastego roku życia („частичная дееспособность”). Użycie terminu „правоспособность” zamiast „дееспособность” jest więc poważnym błędem. W wydaniu elektronicznym znajdujemy prawidłowy rosyjski odpowiednik dla „zdolności do czynności prawnych”. Por.:

Ст. 22. § 3. Лицо с ограниченной дееспособностью может без согласия законного представителя вступать в трудовые отношения, а также осуществлять правовые действия, связанные с этими отношениями (LEX).

Ostatni przykład również pokazuje, że tłumaczenie aktu normatywnego wymaga rzetelnej wiedzy z zakresu prawa. Dobór niewłaściwego ekwiwalentu może w znacznym stopniu wypaczyć sens przepisu:

Art. 265. § 1. Jeżeli pracownik nie dokonał — bez swojej winy — w terminie czynności, o których mowa w art. 97 § 2¹ i w art. 264, sąd pracy na jego wniosek postanowi przywrócenie uchybionego terminu (s. 430).

Ст. 265. § 1. Если работник, не по своей вине, в установленные сроки не осуществил действия, о которых речь в ст. 97 § 2¹ и ст. 264, суд по рассмотрению трудовых споров³⁷, на основании его заявления, может продлить истекший срок (s. 431).

Tekst źródłowy dotyczy instytucji przywrócenia uchybionego terminu, czyli terminu, który nie został dotrzymany. Aby przywrócenie uchybionego terminu było możliwe, „muszą zaistnieć szczególne oko-

³⁷ Warto zwrócić uwagę na sposób tłumaczenia na język rosyjski terminu „sąd pracy”. W Polsce sądy pracy lub sądy pracy i ubezpieczeń społecznych (w zależności od organizacji sądu) stanowią odrębne jednostki organizacyjne sądów rejonowych lub okręgowych (wydziały). Zob. M. Gersdorf, K. Rączka, E. Maniewska, M. Rączkowski, *Prawo pracy...*, s. 564. Wprawdzie w Rosji spory o roszczenia ze stosunku pracy również rozstrzygają sądy powszechne (суды общей юрисдикции), ale nie ma takiego organu jak sąd pracy. W związku z brakiem ekwiwalentu funkcjonalnego w obu wersjach zastosowano tłumaczenie opisowe.

liczności, implikujące niedochowanie terminu wstąpienia na drogę sądową³⁸. Taką okolicznością może być np. choroba pracownika. W rosyjskim przekładzie mowa jest o przedłużeniu terminu, a nie jego przywróceniu.

Rozwiązanie przyjęte przez tłumacza wersji elektronicznej należy uznać za poprawne i w pełni uzasadnione³⁹. Por.:

Ст. 265. § 1. Если работник не по своей вине в установленные сроки не осуществил действия, указанные в § 2¹ ст. 97 и ст. 264, суд по трудовым делам, на основании его заявления, восстановит пропущенный срок (LEX).

Warto jeszcze zwrócić uwagę na to, że w wydaniu elektronicznym została zachowana charakterystyczna dla języka docelowego kolejność powoływania się na artykuły i paragrafy (§ 2¹ ст. 97): „При необходимости дать ссылку не на весь законодательный акт, а только на его структурную единицу сначала указывается эта конкретная единица (начиная с наименьшей)”⁴⁰. Jest to kolejność odwrotna niż obowiązująca w polskim prawodawstwie (najpierw podaje się jednostkę redakcyjną wyższego rzędu, czyli art. 97 § 2¹).

* * *

Przeprowadzona analiza błędów tłumaczeniowych w przekładzie polskiego kodeksu pracy na język rosyjski potwierdziła, że o trafności wyboru ekwiwalentu dla danego terminu decyduje znajomość zasad tłumaczenia aktów normatywnych. Ważne jest konsekwentne stosowanie jednolitej terminologii w całym tekście i zachowanie stylu języka prawnego. Tłumacz powinien posiadać odpowiednią wiedzę o systemie prawnym kraju języka wyjściowego i docelowego. Jak słusznie zauważa Anna Jopek-Bosiacka, „wybór właściwego terminu stanowi zatem kluczową fazę tłumaczenia tekstu i wymaga określonego poziomu wiedzy fachowej, kulturowej i językowej (w tym kompetencji translatorskiej)”⁴¹. W rosyjskim przekładzie dostrzeżono zarówno błędy interpretacji, jak i realizacji.

³⁸ R. Terlecki, N. Szok, *Prawo pracy w praktyce*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021, s. 322.

³⁹ Zob. M. Kuratczyk, *Słownik...*, s. 608; T. Zobeck, *Словарь...*, s. 20.

⁴⁰ *Методические рекомендации по юридико-техническому оформлению законопроектов*, <http://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/rekomend/> (14.04.2022).

⁴¹ A. Jopek-Bosiacka, *Przekład prawny i sądowy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021, s. 26.

Mimo że niektóre rozwiązania translatorskie mogą budzić wątpliwości, przekład polskiego kodeksu pracy na język rosyjski udostępniony w systemie LEX jest wyższej jakości niż wydany drukiem. Niewątpliwie może stanowić źródło cennych wskazówek dla tłumaczy tekstów z zakresu prawa pracy.

Różnice w przekładzie w wersji drukowanej i elektronicznej niebędące przedmiotem niniejszej analizy zasługują na odrębne omówienie ze szczególnym uwzględnieniem stylistyki aktów prawnych.

Na zakończenie warto przytoczyć słowa Franciszka Gruczy: „[...] zjawisko błędu językowego jest zjawiskiem naturalnym, towarzyszącym wszelkiej działalności człowieka w ciągu całego jego życia, człowiek jest bowiem istotą uczącą się od urodzenia aż do śmierci”⁴². „Prawdopodobieństwo popełnienia błędu nie osiąga nigdy wartości zerowej”⁴³. Wprawdzie Grucza pisze o błędach językowych, zacytowane zdanie można odnieść także do błędów tłumaczeniowych. Tłumacz tekstów prawnych powinien dążyć do tego, aby minimalizować prawdopodobieństwo wystąpienia błędów w przekładzie. Nie wolno mu zapominać, że każdy jego niewłaściwy wybór może wywołać niezamierzone przez ustawodawcę skutki prawne.

REFERENCES

- Arbeitsgesetzbuch: zweisprachige Textausgabe = Kodeks pracy: tekst dwujęzyczny*. Transl. Major, Tomasz, Bzdok, Joanna. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2019.
- Code du travail = Kodeks pracy*. Transl. Zinserling, Magdalena. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2012.
- Dekret VTSIK o strakhovanii na sluchay bolezni. 22 dekabrya 1917 g. (4 yanvary 1918 g.)* <<http://www.hist.msu.ru/ER/Text/DEKRET/17-12-22.htm>> [*Декрет ВЦИК о страховании на случай болезни. 22 декабря 1917 г. (4 января 1918 г.)*] <<http://www.hist.msu.ru/ER/Text/DEKRET/17-12-22.htm>>].
- Elementarnyye nachala obshchey teorii prava*. Chervonyuk, Vladimir I. (ed.). Moskva: Izdatel'stvo Koloss, 2003 <https://elementary_law.academic.ru/114/Единство_юридической_терминологии> [*Элементарные начала общей теории права*. Червонюк, Владимир И. (ред.). Москва: Издательство КолосС, 2003 <https://elementary_law.academic.ru/114/Единство_юридической_терминологии>].
- Gersdorf, Małgorzata, Rączka, Krzysztof, Maniewska, Eliza, Raczkowski, Michał. *Prawo pracy. Pytania i odpowiedzi*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020.

⁴² F. Grucza, *Ogólne zagadnienia lapsologii*, w: F. Grucza (red.), *Z problematyki błędów obcojęzycznych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1978, s. 9.

⁴³ Tamże.

- Grucza, Franciszek. "Ogólne zagadnienia lapsologii." *Z problematyki błędów obcojęzycznych*. Grucza, Franciszek (ed.). Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1978.
- Guziak, Albert. "Zarys specyfiki niemieckiego prawa pracy w odniesieniu do prawa polskiego." *Lingua Legis* 2020, no. 28: 57–70.
- Hejrowski, Krzysztof. *Iluzja przekładu. Przekładoznawstwo w ujęciu konstruktywnym*. Katowice: Stowarzyszenie Inicjatyw Wydawniczych–Śląsk Wydawnictwo Naukowe, 2015.
- Jabłońska-Bonca, Jolanta. *Wstęp do nauk prawnych*. Poznań: Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars boni et aequi, 1994.
- Jan Paweł II. *Encyklika o pracy ludzkiej „Laborem exercens”*. Wrocław: TUM, 1995.
- Jopek-Bosiacka, Anna. *Przekład prawny i sądowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2021.
- Kielar, Barbara Zofia. *Zarys translatoryki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej, 2013.
- Kodeks khozyaystvennykh tovarishchestv i obshchestv: dvuyazychnoye izdaniye = Kodeks spółek handlowych: wydanie dwujęzyczne*. Transl. Kędziński, Denis. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2010 [*Кодекс хозяйственных товариществ и обществ: двуязычное издание = Kodeks spółek handlowych: wydanie dwujęzyczne*. Transl. Kędziński, Denis. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2010].
- Kodeks pracy = Arbeitsgesetzbuch*. Transl. Józwik, Barbara, Wołk-Karaczewska, Lidia. Gdańsk ODDK, 2004.
- Kołodziej, Robert. *Polski kodeks pracy w przekładach na język niemiecki – terminologia i strategie translatorskie*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014.
- Krzywda, Joanna. *Terminologia języka prawnego i strategie translatorskie w przekładach kodeksu spółek handlowych na język niemiecki*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014.
- Kuratczyk, Magdalena. *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski / rosyjsko-polski*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2019.
- Lewicki, Roman. *Zagadnienia lingwistyki przekładu*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2017.
- Metodicheskiye rekomendatsii po yuridiko-tekhnicheskomu oformleniyu zakonoprojektov* <<http://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/rekomend>> [*Методические рекомендации по юридико-техническому оформлению законопроектов* <<http://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/rekomend>>].
- Pieńkos, Jerzy. *Podstawy juryslingwistyki. Język w prawie – prawo w języku*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Muza SA, 1999.
- Pisarska, Alicja, Tomaszewicz, Teresa. *Współczesne tendencje przekładoznawcze*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1998.
- Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*. Baran, Krzysztof Wojciech (ed.). Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”* <<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160000283/O/D20160283.pdf>>.
- <sip.legalis.pl>.
- <sip.lex.pl>.

UWAGI O PRZEKŁADZIE...

- Sukharev, Aleksandr Ya., Krutskikh, Vladimir Ye. *Bol'shoy yuridicheskiy slovar'*. Moskva: Infra-M., 2003 <<https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/14259>> [Сухарев, Александр Я., Крутских, Владимир Е. *Большой юридический словарь*. Москва: Инфра-М., 2003 <<https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/14259>>].
- Szczepankowska, Irena. *Studia nad polszczyzną epoki stanisławskiej*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2004.
- Terlecki, Radosław, Szok, Natalia. *Prawo pracy w praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2021.
- The Labour Code of the Polish People's Republic*. Transl. Kościńska, Krystyna. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1979.
- Trudovoy kodeks Respubliki Belarus'* <<https://etalonline.by/document/?regnum=hk9900296>> [*Трудовой кодекс Республики Беларусь* <<https://etalonline.by/document/?regnum=hk9900296>>].
- Trudovoy kodeks Rossiyskoy Federatsii* <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683> [*Трудовой кодекс Российской Федерации* <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683>].
- Trudovoy kodeks s postanovleniyami = Kodeks pracy z rozporządzeniami*. Transl. Centrum Tłumaczeń i Obsługi Konferencji LIDEX. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019 [*Трудовой кодекс с постановлениями = Kodeks pracy z rozporządzeniami*. Transl. Centrum Tłumaczeń i Obsługi Konferencji LIDEX. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019].
- The labour code = Kodeks pracy*. Transl. Jamróży, Agnieszka. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2019.
- The Polish labour code*. Kierzkowska, Danuta (ed.). Transl. Husak, Hanna, Gizmajer, Marek. Warszawa: Polish Society of Economic, Legal and Court Translators – TEPIS, 1992.
- Zakon o naloge na tovary i uslugi: dvuyazychnoye izdaniye = Ustawa o podatku od towarów i usług: wydanie dwujęzyczne*. Transl. Kędzierski, Denis. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2011 [*Закон о налоге на товары и услуги: двуязычное издание = Ustawa o podatku od towarów i usług: wydanie dwujęzyczne*. Transl. Kędzierski, Denis. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2011].
- Zobek, Teresa. *Slovar' yuridicheskoy terminologii*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2019 [*Словарь юридической терминологии*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2019].